

מנחות יג היא שיחתי

נושאים לשיחה ודין
לקחת מדף הגמרא אל משעולי החיים

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פלמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

פליאה | מדוע הפרק השני מתחיל בדף י"ג ולא בדף י"ב

המשנה האחרונה בפרק ראשון מתחילה את הנושא של פרק שני: מחשבת פיגול במנחות. היא פותחת במילים "הקומץ את המנחה לאכול שייריה", אותן מילים בדיוק הפותחות את המשנה שאחריה, בדף שלנו, בה מתחיל פרק שני.

לא ברור מדוע באמצע הנושא הסתיים הפרק הראשון והחל הפרק השני.

אני מהסס להציע לפניכם שאולי הפרק השני התחיל במקורו במשנה הקודמת, והוא היה בעל אותו שם "הקומץ זוטא" וגם פתח באותן מילים בדיוק "הקומץ את המנחה לאכול שייריה", ובאחד השלבים התערבבו הסופרים בין המשנה הראשונה של "הקומץ את המנחה לאכול שייריה" לבין המשנה השניה.

שמחת התורה | צאו לחגוג!

מי שרוצה לסיים מנחות, צריך לדעת שהכל תלוי איך הוא יתייחס לסיום פרק ראשון. אם תחגגו כמו שצריך את סיום פרק ראשון - תתמלאו במרץ וחדווה לכיבוש היעד הבא, פרק שני, עוד כמה ימים, ואח"כ עוד פרק ועוד פרק... עד השלמת כל המסכת בעז"ה. אבל מי שמגיב באדישות לזכות העצומה לסיים פרק ראשון במנחות, מאבד את כל המרץ והאנרגיות להמשך המסע הקדוש שלנו.

רק תחשבו: כמה אנשים נבראו בעולם מאז בריאת העולם ועד עתה? עשרות מליארדים! וכמה מתוכם זכו ללמוד פרק ראשון במנחות?.. חלקיק אחוז!.. ואתה ביניהם!! איך אפשר שלא לצאת בריקוד?!

תופעה | קטע שכתבו אב ובנו יחדיו

בטח הצטערתם שהדף שלנו הוא קצר מהרגיל, זאת מפני שהמדפיסים הכניסו כאן קטע השייך לדפים הקודמים וכותרתו "דקדוק שפירשו ה"ר מאיר וה"ר שמואל בנו ז"ל".

יש כאן תופעה נדירה, שאב ובנו רשמו יחד "דקדוק" - מאמר פרשני על סוגיא מהש"ס. הקטע הזה מיוחס גם לרבינו מאיר וגם לבנו הרשב"ם.

יש כאן הזדמנות להציץ לחלון ביתו של רבינו מאיר חתן רש"י ולראותו יושב עם בנו הרשב"ם וכותבים יחד את הפירוש. ומי חתום על היצירה? שניהם יחד. [זה מרגש אותי באופן אישי, כי גם אני זוכה לכתוב עם בני ר' שמואל נ"י מאמרים שונים].

חינוך | ושנתם לבניך - כפשוטו

יש אבות ששוכחים את המצווה ללמד את בנם תורה, כפשוטו. ללמוד יחד. כשהגמרא דורשת את הפסוק "את אויבים בשער" היא מתארת את "האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה". ואכן, הפסוק "את אויבים בשער" עוסק ב"נחלת ה' בנים, שכר פרי הבטן". האב לומד עם בניו בחברותא.

ראיתי בחוט שני בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל שכאשר אב לומד עם בנו הוא פטור מכל המצוות כדין עוסק במצוה, ואינו כשאר עוסק בתלמוד תורה שחייב להפסיק למצווה עוברת, מפני שמצוות "ושנתם לבניך" היא מצוה בפני עצמה ואינה רק תלמוד תורה. [דבריו מאד מחודשים אצלי, הרי הרמב"ם והשו"ע פותחים את הלכות ת"ת בחובה על האב ללמד את בנו, ורק אם לא לימדו אביו הוא מחוייב ללמוד בעצמו... אבל עכ"פ רואים את מעלת לימוד האב עם בנו].

ובמיוחד מאחר שהגמרא לא הביאה שום פסוק או דרשה על זה.

וחשבתי לבאר עפ"י מה שכתב המהר"ל שמהות הקמיצה היא ההפרדה, ולכן נקרא החגב "קמצא" מפני שהוא פרוד מחבריו החגבים, שאין להם מלך שמאחד אותם לעם אחד, אלא ריבוי עצום של פרטים.

לפי"ז נראה שאם כף ידו מונחת על הסולת והוא נוטל עם אצבעותיו שנסגרות ממטה למעלה, אין כאן הפרדה אלא נטילה. וכן עם גב ידו מונחת על הסולת והוא נוטל ע"י הנמכת ראשי אצבעותיו פנימה, גם זה אינו אלא נטילה מן הקערה אבל אין כאן משמעות של הפרדה. לעומת זאת כאשר ידו עומד במאונך, על צידה, והיא אינה נוטלת כלום אלא כעין מחיצה בתוך הסולת ואצבעותיו סוגרות על הקומץ סביב סביב ומבדילות אותו משאר הסולת, הרי בשלב זה עדיין לא נוטל כלום אלא רק מעמיד את הסולת "סגור" בתוך קומצו, ואז מסובב את ידו למצב מאוזן ונוטל את הקומץ - הרי בזה עשה הפרדה תחילה.

לפי כל זה נבין היטב את ההשוואה בין הקמיצה לשחיטה, שבשתייהן מפריד דבר מתוך דבר.

העמקה | השייכות בין קמיצה לשחיטה

הגמרא אומרת ש"נתינת הקומץ בכלי" איננה דומה כל כך ל"קבלת הדם", אבל ה"קמיצה" דומה בהחלט ל"שחיטה".

אנו היינו חושבים להיפך. נתינת קומץ בכלי מאד דומה לקבלת הדם בכלי (כפי שאכן מסיקה הגמרא שאין לחלק ביניהם) ואילו קמיצה ושחיטה - הם דברים נפרדים לגמרי.

אין אפשר להבין את הדמיון בין קמיצה לבין שחיטה?

נראה מוכח מזה שמהות השחיטה היא חיתוך הסימנים להפריש את הדם מן הבהמה, וכביכול מיתת הבהמה מאליה היא נעשית. לכן קא סלקא דעתך בשבת דפסיק רישיה פטור, משום שלא נתכוין למיתה (וכך גם להלכה אם לא נחא ליה י"א שאינו חייב), והיינו כנ"ל שחיתוך הראש אינו מתייחס למיתה אלא לניתוק הסימנים והוצאת הדם והמיתה ממילא נעשית.

וראיה לזה, מהא דגבי מכירת יוסף כתיב "וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם", ולכאוף למה הוצרכו 'לשחוט' השעיר הלא אין כוונתם לאכילה. [ועל דרך הפלפול יש לומר דהא היו רועים את צאן אביהם, ואין הותר להם להרוג שעיר עזים משלו, ולכן שחטוה לאכילה שלזה היה להם רשות, ובדם טבלו את הכתונת]. אלא נראה דכיון דלא היה דעתם להרוג את השעיר אלא לחתוך סימניו להוציא את דמו כדי לטבול בו את הכתונת, לכן נחשב זה לפעולת שחיטה ולא לפעולת הריגה (אף שכמובן השעיר לא נותר חי), וכמו שנתבאר דשחיטה היינו הוצאת הדם מן הסימנים.

שוב הראוני שהדברים מפורשים ברש"י זבחים יג ע"ב: בשלמא קומץ מפגל, דהיינו כשוחט שמוציא דם שהוא חלק גבוה מן הבשר והבשר שיריים הם, אף זה הפריש קומץ מתוך שיריים.

הרי שמהות השחיטה היא הפרדת הדם מן הבשר וזהו ג"כ מהות הקמיצה להפריש הקומץ מהשיריים.

לקח | החכמה - השפעה ישירה מהקב"ה עלינו

בגמרא שלנו טוען רב הונא שלדעת רבי יוסי פיגל בירך ימין לא נתפגל ירך שמאל "איבעית אימא סברא ואיבעית אימא קרא". שוב אנו למדים שיש מקור שנקרא "סברא", והוא אפילו בענייני "קדשים" שהם "חוקים", והגמרא מקדימה אותה למקור שהוא "קרא".

איוב אומר "כי יש לכסף מוצא, ומקום לזהב יקוז" הזהב והכסף מקורם ממשאבי הטבע, "ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושה" וגו' אבל "החכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה, לא ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיים" - אף אחד לא ידע מהיכן שואבים את החכמה, איפה מוצאים את הבינה. זה הדבר הכי יקר עלי אדמות. "לא יערכנה זהב וזכוכית... בכתם טהור לא תסולה..." אין לדעת מהיכן תבוא החכמה לאדם "והחכמה מאין תבוא ואי זה מקום בינה ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה.. אלקים הבין דרכה והוא ידע את מקומה..."

[אגב, על פי פסוק זה, כתב רבינו אברהם אבן עזרא בפיוטו "צמאה", את השורה הבאה "ברא כל בחכמה, בעצה ובמזימה, מאד נעלמה מעיני כל חי".]

איוב מלמד אותנו שהחכמה איננה מושפעת דרך תהליכים טבעיים אלא באופן ישיר מהקב"ה. כפי שהוא מסיים: "אלקים הבין דרכה והוא ידע את מקומה... אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה: ויאמר לאדם: הן יראת ה' היא חכמה וסוד מרע - בינה..." הקב"ה הוא זה שמלמד את האדם את החכמה ואת הדרך להשיג אותה.

התבוננות | מדוע צריך להכניס את היד לקמיצה כשהיא אנכית ולא

מאוזנת

והנה, בשיעור בע"פ על דף י"א ביארנו מה הסיבה שיש חשיבות לצורת הכנסת היד לתוך המנחה בשביל לקומצה. מדוע הוא צריך להכניס את כף היד מצד עובי הזרת וכך לסגור את אצבעותיו על פס ידו, אבל אם יסגור את אצבעותיו בעוד כף ידו מעל המנחה או מתחת למנחה נשארו בספק אם היא קמיצה כשרה. ולכאורה מאי נפק"מ בזה,

על בננה וניצל, אבל האמת היא ששמעון ניצל באופן "ישיר" יותר: הקב"ה בעצמו האיר את עיניו והראה לו את הסכנה, היש לך גילוי השגחה גדול מזה? החכמה - היא הצינור הישיר ביננו לבין הקב"ה.

אכן, צריך שהסברא שלנו תהיה סברא של תורה. הגרי"ז גוסטמן זצ"ל היה מביא דוגמא לסברא עממית מול סברת התורה: אדם נכנס לבקר את חברו, בלוויית הילד שלו בן הארבע ו-להבדיל- כלב המחמד שלו. במהלך הביקור הוא התרשל מההשגחה עליהם וזה גרם לנזקים: הילד שבר את האגרטל והכלב אכל מהשוקולדים היקרים. על איזה נזק הוא אחראי יותר - מה שעולל הילד שלו או מה שעשה הכלב שלו? רוב האנשים יחשבו שאדם אחראי יותר על הילד שלו, אבל התורה מלמדת אותנו שזה הפוך לגמרי, על נזקי הכלב הבעלים אחראי אבל על נזקי הקטן אין אביו אחראי!

מו"ר הגרמ"י ליפקוביץ זי"ע היה בתחילת הזמן מקריא לנו בהתרגשות גדולה את דברי חז"ל: "מפיו דעת ותבונה - למה הדבר דומה לעשיר שהיה לו בן בא בנו מבית הספר מצא תמחוי לפני אביו נטל אביו חתיכה אחת ונתנה לו, מה עשה בנו אמר לו איני מבקש אלא מזה שבתוך פוך, מה עשה - נתנו לו! ולמה, על שהיה מחבבו - נתן לו מתוך פיו, הוי "כי ה' יתן חכמה", וכל מי שהוא מחבבו יותר "מפיו דעת ותבונה". הקב"ה נותן לנו את הדעת והתבונה "מתוך פיו" כביכול.

שמעתי פעם מהגרא"מ פייבלזון שליט"א דוגמא כזאת: מטוס נוסעים נחטף ע"י מחבלים. שני יהודים, ראובן ושמעון, ניצלו מהאסון ע"י שנמנעו ברגע האחרון מלעלות למטוס. ראובן, החליק על בננה ושבר את רגלו בטרמינל הנוסעים. לעומתו, שמעון, פשוט חשד בכמה נוסעים שהם מחבלים והחליט להימנע מהטיסה. מי מהם ניצל באופן בולט יותר ב"השגחה פרטית"? רבים יאמרו שזהו ראובן, בדיוק החליק